

“ILMIY TADQIQOTLAR, INNOVATSIYALAR, NAZARIY VA AMALIY STRATEGIYALAR TADQIQI”

**mavzusidagi Respublika
ko’p tarmoqli, ilmiy
KONFERENSIYA**

#9

MAY 2023

Tahririyat a'zolari

Berdialiev A. f.f.d., prof.
Nurullaeva Sh.U. ped.f.d., prof.
Tursunov K.Sh. ped.f.d., prof.
Babadjanova D. tarix.f.d., prof.
Ernazarova G.O. ped.f.d., prof.
Abduraximova D.A. ped.f.d., prof.
Мадымапов Т.Т. yur.f.d., prof.
Мурзаева С.Р. fil.f.d., prof.
Yuldashev M.M. fil.f.d., prof.
Xolliyev A.E. bio.f.d., prof.
Yuldashev M.M. fil.f.d., prof.
Salaeva M.S. psi.f.n., dotsent
Salayeva M.S. ped.f.d., prof.
Tojiboyeva M.A. fil.f.d., dotsent
Sabirova N.E. fil.f.d., dotsent
Norboyeva U.T. bio.f.d., dotsent
Yarmatov R.B. ped.f.d., dotsent

Egamberdiyeva N.A. tarix.f.d., dotsent
Achilov N.K. fil.f.d., dotsent
Imomova G.M. fil.f.n., dotsent
Zakirova H.R. f.f.n., dotsent
Tuhtahujayev H.B. ped.f.f.d., dotsent,
TFA Akademik
Bakiyev Z.A. ped.f.n., dotsent
Razzakov H.K. tex.f.n., f.f.d., dotsent
Ortikov O.A. tex.f.f.d., dotsent
Djuraeva M.Y. f.f.f.d.
Nabikhodjaev A.A. iqt.f.n., dotsent
Otadjanova M.O. f.f.d.
Tajibaeva M.A. fil.f.d., dotsent
Hasanov A.M. fil.f.f.d.
Kholmurodov A.E. fiz.m.f.d., dotsent
Aripov O.A. iqt.f.d., dotsent
Safarova U.A. fil.f.d., dotsent

Mas'ul kotib: M.Yusupov

**THE JOURNAL OF
INTEGRATED EDUCATION AND RESEARCH
ISSN: 2181-3558**

**ILMIY TADQIQOTLAR, INNOVATSIYALAR, NAZARIY VA
AMALIY STRATEGIYALAR TADQIQI
№ 9-SONLI RESPUBLIKASI KO'P TARMOQLI, ILMIY KONFERENSIYA
20-MAY 2023-YIL**

**RESEARCH OF SCIENTIFIC RESEARCH, INNOVATION,
THEORETICAL AND PRACTICAL STRATEGIES
9th REPUBLIC OF MULTIFIELD SCIENTIFIC CONFERENCE
MAY 20, 2023**

MUNDARIJA

Д.Х.Исмоилова Ўсмирлик даврида деструктив хулқ-творнинг намоён бўлиши	3
I. G'oziyev, D. Alimjonov The theory of relativity	5
Jabborova S.A. Kognitiv tilshunoslik masalalari	7
I. G'oziyev, D. Alimjonov Ontology and reality	11
Daminova G.B. Zamonaviy ta'limda fanlararo integratsiyaning ahamiyati	13
N.O.Musaev OTMda sifatga qaratilgan kadrlar tayyorlash mexanizmlari (tezis).....	16
Жабборовва Н.Ж., Ибадуллаева З.О. Мактаб ўқувчиларида диққат концентрацияси бузилишлари ва уларни коррекция қилиш	17
Жалолова С.Х. История возникновения лингвистики в древнем риме и в древней греции	21
Х.Қ.Жаббарова Постмодерн социумда гендер тенглик барқарорлигининг ижтимоий- фалсафий таҳлили.....	25
Iskandarova Y.O. Oliy ta'lim sohasidagi imtiyozlar va ularni tasniflashning nazariy asoslari	28
Tokhirova U.A. Ilmiy-fantastika janrida ayzek azimovning o'ziga xos uslubi	32
Mamatisakova N.N. Ona tili o'qitishning umumiy metodi.....	36
Куролов А.А., Авазов А.Н., Ражабов Э.Х. Пути повышения проветривания в подземных выработках шахты «Мурунтау» на перспективу.....	38
Jurayeva Z.Q. Obrazli fraziologizmlarning shakllanish omillari	43
Embergenova G.K. O'smirlik yosh davrining o'ziga xos psixologik xussiyatlari va bu davrda yuzaga keladigan muammolar	46
Xushvaqтова G. Ilova hodisasi kommunikativ sintaksisning tadqiqot obyekti sifatida	48
S.Sh.Do'saliyeva Kalanchoe o'simligining tabobatda qo'llanilishi	52
Mirzaolimova D.O., Karimova M.A. Sanoat ishlab chiqarish salohiyatining amaldagi holati va hududiy tahlili.....	54
Султонов М.Х. Давлат институтларини рақамлаштириш истиқболлари: ғоядан реализацияга.....	57
Shavkatova Z. Legal status of users of underground resources.....	63

**ILMIY-FANTASTIKA JANRIDA AYZEK AZIMOVNING O'ZIGA XOS
USLUBI**

Tokhirova Umida Akramovna
Buxoro Davlat Universiteti

Badiiy adabiyot - ijtimoiy ong shaklining eng faol sohasidir. U hayotni har taraflama chuqur tasvirlashi bilan fanning boshqa sohalaridan ajralib turadi. Obrazlilik – badiiy adabiyot in'ikosining eng asosiy belgisi bo'lib, u hayotni jonlantirib, badiiy bo'yoqlarda tasvirlab, inson tuyg'ulariga ta'sir qiladi.

Ma'lumki, badiiy adabiyot qanday yashashni emas, qanday yashamaslik kerakligini ham o'rgatadi.

Adabiyotning badiiyligi uning obrazligidan kelib chiqadi. Badiiylilik deganda voqealikka hayotiy, jonli kartinalarda, o'quvchida estetik zavq, jonli tasavvur uyg'otadigan qilib tasvirlash darajasi tushuniladi. Badiiylilik asarda hayotning haqqoniy aks ettirilishi, xarakterlarning tipikligi, san'atkor talqin etgan ijtimoiy idealning muhimligi, asarning xalqchilligi, yozuvchining shakl va mazmun elementlarini bir-biriga mutanosib qilib uyushtirishi kabilar bilan belgilanar ekan, bu fantastik janrdagi asarlar uchun ham xosdir. Chunki bu asarlarda voqealikka mohiyati haqqoniylik bilan ochiladi, yuksak insoniy fazilatlar ulug'lanali, ilg'or g'oyalar ifodalanadi: kompozitsiya mukammal, til obrazli va shirali, barcha shakl elementlari g'oyaviy mazmunga mos bo'ladi. Ularning yuksak badiiyligi ana shularda ko'rinadi.

Amerika ilmiy – fantastika janri XX asr 50-yillariga kelib jahon adabiyotida fantastika janrining keng tarqalgan yo'nalishlaridan biriga aylandi. Bu yo'nalish ilm-fanning barcha sohalaridagi, shu jumladan, texnika va adabiyot sohalaridagi ta'sirining ko'rinishiga aylandi. Haqiqatan, bu fazoni kashf etishga bo'lgan qiziqish ortidagi tasavvurlarni shakllantirishga yordam berdi, shuningdek ijtimoiy – siyosiy tanqid va hajviyaning qisqarishiga erishilishiga ham asos bo'ldi. Amerika ilmiy fantastika janriga qiziqish va uni tushunish zamonaviy adabiyotda bu yo'nalishning o'sha davr uchun ahamiyat kasb etib, jurnallarda aralash chop ettiriladigan fantastikaning bir oddiy ko'rinishidan zamonaviy romannavislikning keng tarqalgan yo'nalishiga aylantirdi. Klerison bu uslubdagi asarlarda asosiy mavzu insoniyatning yadro urushi qirg'inlari bashoratidek muvaffaqiyatni va 1960-yillardagi xilma-xillikka ko'rsatib berishini aytib o'tadi. Ayzik Azimov, Robert A. Heynleyn, Jon W. Kempbel, Rey Bredberi, Marjori Nikolson, Maks Erlich, Judi Merril, Kurt Vonnigut kabi yozuvchilar ham shu mavzularda asarlar yaratgan mashhur fantastiknavislardir.

XX asr ilmiy-ommabop va ilmiy-fantastik adabiyotining yorqin namoyondasi, amerika yozuvchisi Ayzek Azimov 1920-yil 2-yanvar sanasida Rossiyaning Mogilyov guberniyasi (hozirda Smolensk viloyati), Petrovichi shahrida, tegirmonchi oilasida tug'ilgan. Ayzek Azimov Juda va Rakel Azimov uch farzandining to'ng'ichi edi. Unga ona tomondan bobosining xotirasi uchun, bobosining ismini qo'yishgan ekan.

1923-yilda A. Azimovlar oilasi AQSH ga muhojirlikka ketishadi. O'sha vaqtda u atigi uch yoshda bo'lgan. U o'zi haqida hazil aralash "ota-onam meni chamadonda olib kelishgan" der edi. A. Azimov Nyu-Yorkning Bruklin shaharchasida o'sib voyaga yetadi va shu yerda ular qandolatchilik do'koni ochishadi.⁷

A. Azimovning ilmiy fantastikaga qiziqishi uning shirinlik do'koni yonida sotiladigan bir nechta ilmiy-fantastik jurnallarni o'qib ko'rganida boshlanadi. Ammo otasi ularni o'qishiga qarshilik qiladi. Do'konda yangi "Science wonder stories" deb nomlangan yangi jurnal paydo bo'lgach, A. Azimov otasini bu juda jiddiy jurnal deb ishontiradi va natijada uni o'qishga ruxsat oladi. U tezda ilmiy-fantastik asarlar ishqiboziga aylanadi. A. Azimov muharrirlarga maktublar yozib, jurnalda paydo bo'lgan hikoyalarni sharhlab, o'z hikoyalarni yozishga harakat qiladi.

Ayzek Azimov ijod olamiga juda erta kirib kelgan. Uning ilk asari kichik bir shaharchada yashovchi bolakayning sarguzashtlari haqida bo'lib, bu vaqtda atiga 11 yoshda bo'lgan bo'lajak yozuvchi, kitobning 8-bobgacha yozib, so'ngra tashlab yuboradi. Lekin undagi voqealarni o'z o'rtog'iga gapirib berganida, o'rtog'i bunga qattiq qiziqib qolib, davomini yozib berishini talab qila boshlaydi. Ayzek Azimov, keyinchalik ham, o'sha daqiqa uning uchun o'zida yozuvchilik iste'dodi borligini anglashga turtki berganligini ko'p eslagan.

Amerika adabiyoti kolonial kunlardan to hozirgacha uzoq va mashaqqatli yo'l bosib o'tdi. Jamiyat, tarix va texnologiya unga sezilarli ta'sir o'tkazdi. XX asr 50-yillariga kelib, ilmiy – fantastika janri jahon adabiyotida fantastika janrining keng tarqalgan yo'nalishlaridan biriga aylandi. Bu yo'nalish ilm-fanning barcha sohalaridagi, shu jumladan, texnika va adabiyot sohalaridagi ta'sirining ko'rinishiga aylandi. Amerika adabiyotining qalami o'tkir yozuvchilaridan Ayzek Azimov yaratgan bir qancha asarlar ham XX asr Amerika adabiyoti ilmiy fantastika janri taraqqiy etishiga sabab bo'ldi, desak adashmaymiz. Bu asarlarning ko'pchiligi texnik janrga asoslangandir. Yozuvchi qalamiga mansub romanlar odatda fan – texnika olami va bu sohada inson harakatlarining muvaffaqiyatsiz yakunini

⁷ M. Bakoeva, E. Muratova, M. Ochilova . "English Literature" – T.: Tashkent, 2006. – B. 140-145.

tasvirlaydi. Shu sababli ham, biz Ayzek Azimovni ilmiy-fantastika janrining asoschisi deya olamiz. Uning asarlari adabiyotning ilmiy-fantastik yo'nalishidagi eng sara namunalaridandir. "Koinot oqimari" asari ham Azimov ijodiga mansub Amerika ilmiy – fantastika janrining durdona asarlardan biridir. "Koinot oqimlari" asari 1952-yilda yozuvchining ayni qizg'in ijod pallasida yaratilgan bo'lib, kitobxonlar e'tiboriga tushgan bebaho fantastik asardir. "Koinot oqimlari" da eng yaxshi ilmiy-fantastik janrdagi asarning barcha komponentlarini ko'rish mumkin. Matnning asosiy nuqtasi shundaki, asar muallif tomonidan hikoya qilinadi, matn ko'chirma gaplardan va qisqa dialoglardan tashkil topadi.

Asarda keltirilgan 1950-yillardagi fazoviy texnika yutuqlarining muhokamasi: masofaviy nazorat uskunalari, koinotdagi sayyoralar va yulduzlarni tadqiq qiluvchi mexanizmlar, fazoviy kemalar o'sha davr kitobxonlari uchun hali yangilik sanalgan.

Ayzek Azimovning yana bir qirrası borki, bu jihat "Koinot oqimlari" fantastik romanida yaqqol ko'zga tashlanadi. U bir xalqning ikkinchi xalq ustiga bostirib kelib, uni yoppasiga qulga aylantirib ishlatib, ushbu mehnat natijasidan faqat o'zi "non va yog'"ga ega bo'lishini keskin qoralaydi. Sark va Florina o'rtasidagi munosabatlar XX asrning o'rtalarida kolonial kuchlar va ularning koloniyalari orasidagi vaziyatga o'xshashdir, bu yerda Floriniyaliklar kirt maydonlarida ishlashga majbur qilinib sarkliklardan pastroq irq sifatida qaraladilar.

Ayzek Azimovning ijodiga mansub asarlar har qaysi davrda ham o'zining yuksak o'rniga ega bo'lib qoladi. Azimovning asarlarida texnologiyaning qanday yaratilishi, uning insoniyat uchun qanday foyda keltira olishi to'g'risidagi g'oyalar ilgari surilgan. Uning fikricha, robotlar yoki texnologiyalar insoniyatni falokatga olib bormasligi, balki odamzot uchun eng yaxshi yordamchi bo'lishi kerak deb hisoblaydi. Uning asl kasbi bioximik bo'lganligi uchun, hikoyalari o'z kasbidan kelib chiqqan holda, kimyoviy moddalar va ularning reaksiyalari haqida yozgan. Shuningdek astronomiya sohasiga murojaat qilib, hikoyalari orqali o'zining ilmiy qarashlarini bayon etgan. Uning ko'plab asarlari asosida mashhur kinofilmlar ishlangan. Yozuvchining asarlari jahonning o'nlab tillariga tarjima qilingan va millonlab qayta-qayta nashr etilgan. Jumladan, jahonga mashhur ushbu fantast-yozuvchining asarlari orasida o'zbek tiliga tarjima qilinganlari ham bor. Uning "Koinot oqimlari" romani hamda, qator hikoyalari o'zbek fantast yozuvchisi Ozod Mo'min tomonidan o'zbek tiliga o'girilgan. Ayzek Azimov ilmiy fantastikada barakali ijod qilgan. Uning ko'plab asarlari kosmik kemalar ishtirokida, o'zga galaktikalardagi hayotni tasvirlaydi. Uning "Sirli nur", "Pushtirang falokat", "Birinchi sinov" kabi hikoyalari ilmiy fantastika janridagi eng yaxshi hikoyalar sifatida tan olingan. A. Azimov asarlari ilmiy fantastikaning "kosmosga sayohat"

yo'nalishida yozilgan bo'lib, undagi voqealar samokezar kemalarning kosmosga uyushtirgan sayohati, o'zga sayyoraliklar, ularning hayot tarzi yoxud ularning insoniyatga, yer kurrasiga qanday ta'sir ko'rsatishi kabilar yoritiladi. Adibning o'ziga xos yozish uslubi mavjud bo'lib, ingliz adabiyotidagi birorta ijodkorga taqlid qilmaydi. Asarlarida ilm-fanning kelgusida erisha olishi mumkin bo'lgan kashfiyotlari bayon etiladi.

Ingliz adabiyotida A.Azimov, ilmiy-fantastikani mustaqil janr sifatida taraqqiy etishiga katta hissa qo'shgan. U yaratgan asarlar yaxshilik bilan yakun topadi, qahramonlar asar so'ngida o'z yo'llarini topib, baxtga erishishadi. Ijodkor yaratgan asarlari bilan insonlarni ezgulikka, yaxshilik qilishga chorlaydi. Yaratilgan kashfiyotlar, izlanishlarning barchasi insoniyat uchun foyda keltirishi, ilm fan insonlar hayotini yaxshilashga xizmat qilishi kerakligi ta'kidlanadi. Azimov asli kasbi biokimyogar bo'lgani uchun asarlarida asosan kimyoviy moddalarning o'zaro ta'sirlari, ulardan qanday foydalanish haqida yozadi. Ijodkorning asarlarida zamon va makon masalalari bir biridan farq qiladi. Uning asarlarida voqealar asosan yer yuzida insoniyat kelajakda ro'para bo'ladigan kashfiyotlar haqida bayon etiladi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, adib nafaqat ilmiy-fantastikaning, balki jahon adabiyotining rivojiga ham munosib hissa qo'shdi. Uning ijodiy merosi har tomonlama o'rganishga va tadqiq etishga loyiqdir. Uning asarlarining tarbiyaviy ahamiyati yuqori bo'lib, kitobxonni chuqur mulohazaga boshlaydi. Insonni o'zini o'zi anglashga, hayotda to'g'ri yo'ldan borishga, vijdonli, e'tiqodli bo'lishga undaydi, insonlar mehr oqibat va bag'rikenglikni shakllantiradi. Shuningdek, adibning ijodiy merosi yoshlarni dunyoqarashini o'stirish, ezgu qadriyatlar ruhida tabiiyalashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Осипов А. Н. Фантастика от “А” до “Я” М.:1999 .
2. Сиротин А. “Фантазии о прогрессе”. – И.: Москва, 2013 г.
3. Tokhirova U.A “The description of image in H.Shaykhov’s works” – Студенческий вестник, (8-3)2021. 52-54
4. Asimov Isaac., “The Foundations of Science Fiction”. –P.: 1982.
5. Bakoeva M, Muratova E, Ochilova M. “English Literature” – T: Tashkent, 2006.
6. Muxlisa J.Ch (2022). the skill of translators in recreating the historical period reflected in the novel “the days gone by”. academica globe: inderscience research, 3(01), 76–82
7. Jumamurodovna, C. M. (2022). Expression of the “Pride/Hubris Motif in English Literature. INTERNATIONAL JOURNAL OF INCLUSIVE AND

CERTIFICATE

TOKHIROVA UMIDA AKRAMOVNA
ТОКХИРОВА УМИДА АКРАМОВНА

**ILMIY-FANTASTIKA JANRIDA AYZEK AZIMOVNING
O'ZIGA XOS USLUBI**

**"ILMIY TADQIQOTLAR, INNOVATSIYALAR,
NAZARIY VA AMALIY STRATEGIYALAR TADQIQI"**
mavzusidagi Respublika ko'p tarmoqli, ilmiy
konferensiyada faol ishtiroki uchun taqdirlanadi

Editor in chief

A handwritten signature in black ink, appearing to be "Bekiyeva M.J.", written over a horizontal line.

Bekiyeva M.J.

20-MAY
Sana

2023
yil